

Péntek Imre

„Elesett évek” emlékére

Enteriőr a látványtárból

Az Első Magyar Látványtár I. világháborús kiállításáról

Azt hiszem – a magyar, s talán az európai művészeti-múzeumi univerzum – különleges helyei közé tartozik a Tapolca-Diszelben található Első Magyar Látványtár. Egy ember – egy műgyűjtő – ötlete, látomása, ha úgy tetszik rögeszméje – nyert megvalósulást, Mujdricza Péter építész tervei alapján. A diszeli romos Stankovics-malom hét éves, folyamatos munka nyomán új funkciót nyert: képtár lett belőle. Valószínűtlen ötlet, valószínűtlen helyen. Ennek ellenére 1997 júniusában megnyílt a barátságos, meghitt magánintézmény, s átnyújtotta első kiállítását a környékbelieknek és az ország, ha nagyképpen fogalmaznánk: Európa közönségnek. A jeles férfiú, aki mindezt végigvitte, a Vörösváry Ákos

névre hallgat, s feleségével, Gyökér Kingával emberfeletti munkát végeztek, hogy létrehozzák – immár 17 éve – kiállítások sorát, s gyönyörű albumokat jelentessenek meg.

S még valami, ami Vörösváry Ákos kivételes elképzelése, leleménye: kiindulási pontja ugyanis nem a műtárgy, a maga sterilitásában, hanem egy korszak vizuális terének felmutatása, érzékeltetése, amelynek – kétségtelen részét, elszakíthatatlan részét – képezik a műtárgyak. Aki először találkozik a Látványtár kiállításával – majdnem azt írtam: produkciójával –, az meghökken, meglepődik, ám a szokatlanság első benyomásai után egyre jobban veszi a lapot, s megérti a kurátor törekvését: a köznapi és művé-

LOHONYAI:
Kedvesnővérek

szeti közeg kapcsolódásának, érintkezési pontjainak felmutatását. Meghúzni, megláttatni azt az ívet, amely a köznapi tárgyaktól a művészi alakításig, a műtárgyáig vezet. A műtárgyakat nem kiszakítja, kiemeli a köznapiságukból, hanem elrejtő őket, belehelyezi az eredeti kontextusokba, hogy a szövevény részeként mutatkozzanak meg. Van, akit ez zavar, mások viszont örömmel fogadják ezt az – olykor brutális – teljesség élményt. Én azok közé tartozom, akik több alkalommal zarándokoltak el a díszeli „fel-fedező útra”, hogy megleljem, megéljem a magam kis vizuális rátalálásait. Hogy átadjam magam a köznapiság-művészet áthatásainak. Valójában ez egy sajátos „deszakralizációs” kísérlet, melynek, mi nézők vagyunk az alanyai, „áldozatai”, de amit veszítünk a művek profanizálásával, ugyanannyit nyerünk is: új összefüggéseket, megértjük a mű és ihlető közege elszakíthatatlan szerveségét.

Sorolhatnám a jobbnál-jobb kiállításokat, az utóbbi évek szenzációit. Például az Altörjay életút-kiállítást, a Moholy-Nagy rajzokat, vagy az élvezetes találgatást a dohányzás magyar kellékeinek történetében.

Ám ebben az évben Vörösváry Ákos magánmúzeuma sem tudott ellenállni a nagy háború 100 éves évfordulója kihívásának, és *Istenért, királyért, hazáért – Látványtári emlékkép a Nagy Háborúról* címmel tette meg hozzászólását a témához.

A malom-galériába lépőt most is elkápráztatja a pazar tárgyi és képi kavalkád. A háború „megszelídített” és a hátszág kitaruló, olykor méreteiben is lehengerlő, változatos mozaikszemekből összerakódó, kissé mondén hangulatú tablója. Ám ez a tabló

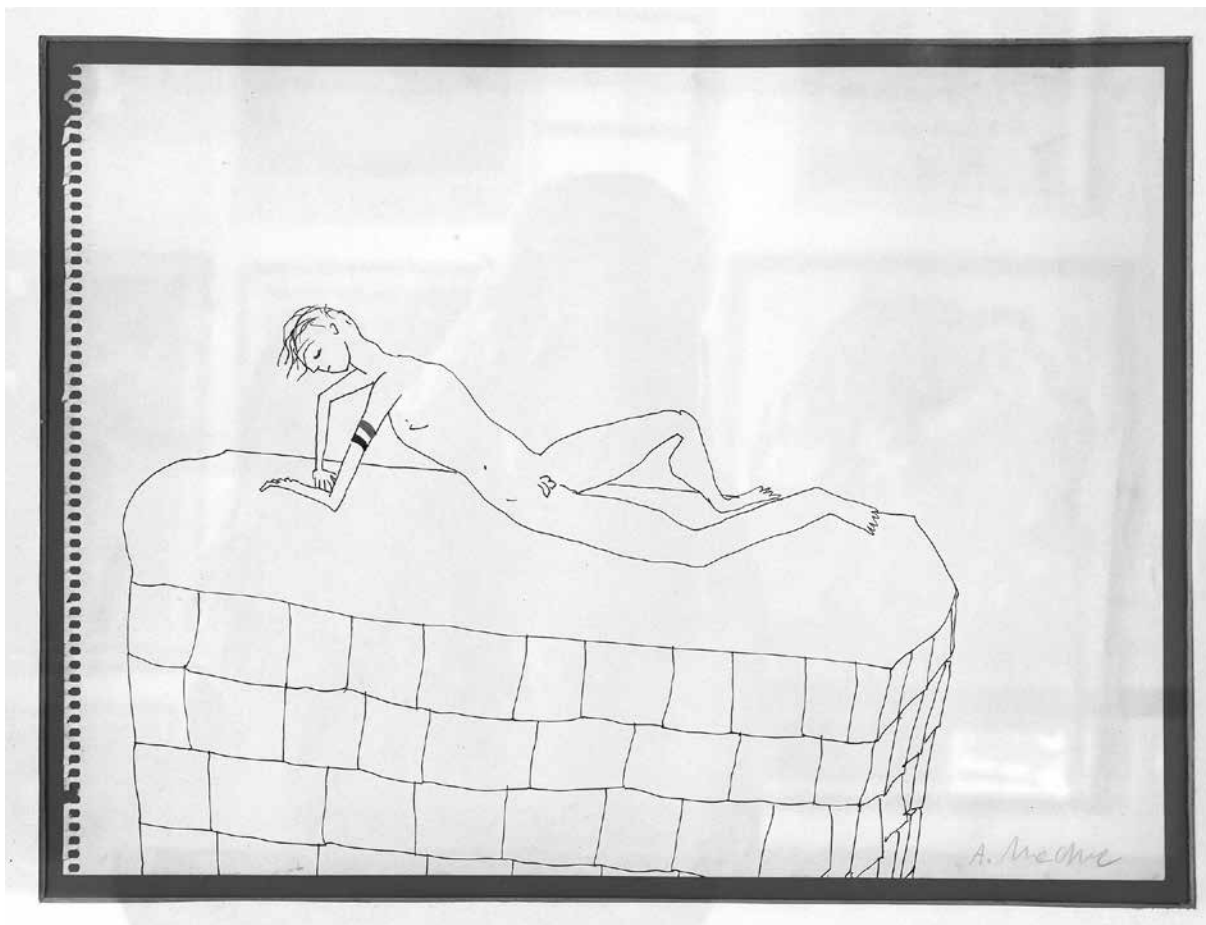
Korabeli
választási
plakát

nem az örökkévalóságnak készül: törékeny dísz tárgyak, halványuló újságpapírok, fotók, itt-ott kirojtosodott frivol plakátok, elázott, tépett könyvek idézik meg/fel a kort, amelyben európai milliók cáfoltak rá az Európa kitermelte, kivajúdta humanizmus értékeire. S itt-ott felcsillannak a szecesszió hangulatai, az osztrák „neue kunst” beütései, főként a kerámia és porcelán dísz tárgyakon.

A kurátor – akinek állandó rendezőtársa, asszisztense Steffanits István – így vall az *Új Művészet* augusztusi számában törekvéseiről: „...kiállításunk nem csak a háborúról szól... Jelentős anyaggrész beszél a hátszág ’civil tartalmairól’, a szórakozni vágyó ’utca emberének’ mindennapjairól, újságos bódék és könyvesboltok kirakatának kínálatáról, a már akkor is viruló hirdető szakma lenyűgöző erejéről.

Kiállításunk több pilléren épül: ismeretlen szerzők mellett kortárs képzőművészek és néhány klasszikus...” művein.

A földszinti „nyitóelem” Benda Iván borongós hangulatú fotósorozata emlékművekről, templombelsőkről, kegyeleti helyszínekről, amelyre a *Nyugat* klasszikus költőinek ismert, háborúellenes verseit

MEDVE ANDRÁS: Rajz

applikálta művész. A sötét tónusokkal komponált, fény és árnyék kontrasztjait maximálisan kihasználó, már-már festői hatásokat felvillantó fotográfiák jól „előkészítik” a lépcsőfordulóban kitáruló, olykor színes, rikító, giccses és csiricsaré tárgy-és képözönt. Amely csak első látásra (látványra) tűnik kaotikusnak, hosszabb szemlélődés után rájövünk: mennyi finom utalás, asszociáció, motívum alkotja azt a vizuális „varázsszőnyeget”, amely visszarepít a múltba.

A legszembetűnőbbek a kor plakátjai, melyek – mint már említettük a szecesszió jegyeit viselik – nagy kifejező erővel „szólítják meg” az utca emberét. „Sorakozzunk az ezeréves korona köré”, „Apám! Anyám! Gondoljatok rám!” – hirdetik a nagy nyilvánosság előtt a politika közhelyeit. A választási küzdelem a háború idején sem állt meg: a „királypártiak”, a „honalapítók” egyaránt szavazókat toboroznak. De

nem hiányzik az Apollo-kabaré hirdetése sem. A kiállítás címe: „Istenért, Királyért, Hazáért!”. Mintha az anyag a „királyi” vonulatot mutatná fel legteljesebben. Kevésé ismert Ferenc József portrékat látunk, valamint a királyi család számos csoportképen tűnik elő de nem hiányozhat IV. Károly és felesége sem a történelmi arcképcsarnokból. S akkor még nem beszélünk az ízléses és kevésé ízléses poharak, tányérok és dísztárgyak garmadájáról, melyeken a „király” képe látható. A kis tárgykolázsok is elbűvölőek: s most láttam újra nagyszüleim tisztaszobájának előkelő darabjait, kegytárgyait, az „üveges almárium” számtalan variációját. S mindegyikben szobrocscsa, felirat, fotó, levél, kitüntetés vagy Mária-kegykép: együttesük idézi fel az elhunyt férjet, gyermeket.

A rendezők trouville-ja, hogy ezen képek, fotók és tárgyak közé „dugták el” a képzőművészek alkotásait. Felfedezhetjük Gulácsy Lajos Keleti Artúrnak írt

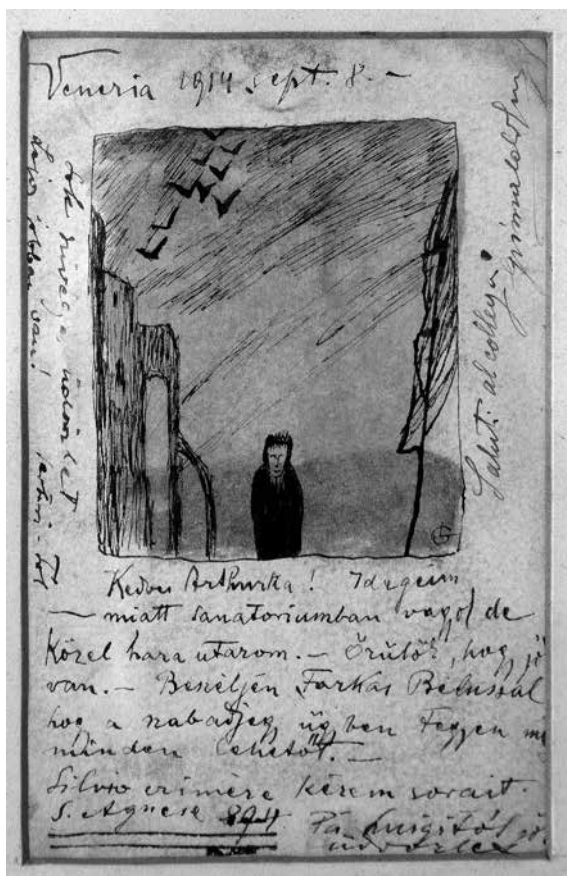
rajzos levelezőlapjait Velencéből, Moholy-Nagy színes ceruzarajzait a frontról, jellegzetes karakterekről, bajtársakról, Sztelek Norbert *Levelet olvasó katona* című festménye, végül egy jelenetős Medányánszky-kép is megtalálható a kollekciónban, a sokszor reprodált *Orosz katona*. Szép számmal akadnak a kort idézõ, ismeretlen amatõr mûvészek munkái: ilyen a karácsonyi ünnepség a téli fronton, hóesésben vagy a *Háborús vízió* című grafika.

Külön érdekességként hatnak a kollekciónban a kortárs mûvészek fel-felbukkanó mûvei. Gaál József I. világháborús levelekre, fekete tussal rajzolt jellegzetes „gyászfigurája”, Szemadám György „átfestése”: *Limanovo-1915* címmel, melyen felül az elesett portréja, lent pedig egyetlen tölteny, az idilli „madaras” tájrészletben. Pruttkay Péter tárgykolázsai ennek a kornak fájdalmas-ironikus megidézõi. Egyik legkifejezõbb darabja – mely itt is látható – az *I. világháborús Fészek emlékmû*. A piros-fehér-zöld gallyacskából

készült fészekben elesett katonák tojás-alakú fényképei. A „haza-fészek”, amelybõl a halált „kõlt ki”, nem tudta megõvni fiait... Számomra mégis Ganczaug Miklós *Swarz-gelb-rot-weis-grün* (2014-es, egészen friss) mûve volt a legmegrázóbb. A fekete-sárga koporsóból kilátszik a sebekkel borított, átvérzett kötésekkal bepólyált, kezében kis nemzeti zászlót tartó (halott) bábu. Naiv, direkt, mégis a magyar drámának találó kifejezõje.

A Látványtár kiállítása valódi, összmûvészeti produktum. Nehéz elemeire bontani, analizálni. Hiszen lényege éppen ebben az „egészségben” nyilvánul meg. Tanulságul annyit: lehet így emlékezni, patetikus felhangok nélkül is. Ám a fájdalom, a tragédia és a bele(nem)törõdés „átvérzi” a fanyar, intellektuális iróniát. 100 év után ez is érthetõ. A magunkkal való kegyetlen szembenézés. Aminek ezúttal is helye és ideje van.

GULÁCSY LAJOS: Levelezõlap Keleti Arturnak Velencébõl 1914. szept. 8.

GÁL JÓZSEF: Cím nélkül

